

3. Іваньков І., Шевцова О. Деякі проблемні питання щодо впровадження відновного правосуддя в Україні. *Порівняльно-аналітичне право*. 2018. № 1. С. 268–270.
4. Землянська В. Відновне правосуддя в кримінальному процесі України : посібник. Київ : Захаренко В.О., 2008. 200 с.
5. Нестор Н. Поняття, принципи та форми відновного правосуддя. *Форум права*. 2010. № 2. С. 330–333.
6. Туманянц А. Концептуальні засади впровадження відновного правосуддя в Україні: окремі питання. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 7. С. 265–268.
7. Семчишин О. Відновне правосуддя: перспективи інституціоналізації в українському суспільстві. *Наукові записки*. 2010. № 110. С. 37–40.
8. Кучер В. Правові можливості впровадження відновного правосуддя в Україні. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2008. № 3. 1-10.
9. Кармазіна К., Храпицька М. До питання про стан відновного правосуддя в Україні на сучасному етапі. *Правова держава*. 2021. № 41. С. 83–95.
10. Євдокімова О. Щодо перспективних напрямів упровадження відновного правосуддя у кримінальне законодавство України. *Юридичний вісник*. 2021. № 1. С. 55–62.
11. Микитин Ю. Закріплення основ відновного правосуддя у міжнародно-правових актах ООН та Ради Європи. *Щоквартальний бюлетень "Відновне правосуддя в Україні"*. 2010. № 1. С. 53–62.
12. Тімофєєва Л. Переваги відновного правосуддя в сучасному кримінальному праві України. *Вісник Південного регіонального центру Національної академії правових наук України*. 2018. № 17. С. 158–166.
13. Мельничук Ю., Кузьмич В. Особливості впровадження програм відновного правосуддя в законодавство України. *Молодий вчений*. 2018. № 1. С. 103–106.
14. Карпенко М., Туманянц А. Деякі питання впровадження ідеї відновного правосуддя в кримінально-процесуальне законодавство України. *Університетські наукові записки*. 2006. № 2. С. 260–264.

УДК 343.121.4

DOI <https://doi.org/10.32844/2618-1258.2022.3.44>

ДУБІВКА І.В.

РОЛЬ АДВОКАТА ПО НАДАННЮ ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ СВІДКУ

THE ROLE OF A LAWYER TO PROVIDE LEGAL WITNESS ASSISTANCE

Актуальність статті полягає в тому, що важливість своєчасної та кваліфікованої правової допомоги свідку у кримінальному провадженні складно переоцінити, адже, як відомо, статус свідка у подальшому може змінитись на статус підозрюваного. Тобто діяльність адвоката має бути спрямована на забезпечення дотримання та реалізацію прав свідка про які останній може бути невідомим або обізнаним частково. Це стосується як безпосередньо прав свідка, так і можливості зміни його процесуального статусу. Наголошено, що проблемами надання правової допомоги свідку є: 1) неможливості оскаржити рішення, дії, бездіяльність слідчого, прокурора, які стосуються інтересів свідка; 2) наявності практики умисного затягування із повідомленням про підозру у випадках, коли особа очевидно надалі набуде цього статусу з тим, щоб така особа залишалась у статусі свідка і не могла скористатись

© ДУБІВКА І.В. – кандидат юридичних наук, доцент кафедри кримінального процесу (Національна академія внутрішніх справ)

процесуальними правами підозрюваного; 3) відсутність чіткої правової регламентації прав адвоката, який надає правову допомогу свідку. Органи досудового розслідування, достовірно знаючи, що тільки ці посадові особи підприємства можуть бути суб'єктом злочину, офіційно не поспішають повідомляти останніх про підозру, щоб не почали спливати строки розслідування. Таким чином, органи досудового розслідування можуть протягом кількох років (аж до завершення строків давності притягнення до відповідальності) здійснювати кримінальне переслідування, а сама особа буде позбавлена належного права на захист від такого переслідування. Визначено тактичні прийоми під час проведення допитів свідків, які вказують на те, що допит свідка має ознаки допиту підозрюваного: численні безпідставні виклики свідка; повідомлення про кримінальну відповідальність за відмову від давання показань або за неправдиві показання, що здійснюється у вигляді погрози або тиску на допитуваного, неодноразові нагадування про кримінальну відповідальність із детальним роз'ясненням санкцій; повторні допити без мети уточнення обставин, які вже встановлені, натомість повторення запитань про обставини, про які не відомо допитуваному; постановка запитань навідного характеру.

Ключові слова: *слідчий, прокурор, оскарження, досудове розслідування, процесуальні дії.*

The relevance of the article is that the importance of timely and qualified legal assistance to a witness in criminal proceedings is difficult to overestimate, because, as we know, the status of a witness may later change to the status of a suspect. That is, the lawyer's activities should be aimed at ensuring the observance and realization of the rights of the witness, of which the latter may be unaware or partially aware. This applies both directly to the rights of the witness and the possibility of changing his procedural status. It is emphasized that the problems of providing legal assistance to a witness are: 1) inability to appeal against decisions, actions, inaction of the investigator, prosecutor, which relate to the interests of the witness; 2) the existence of the practice of intentional delay with notification of suspicion in cases where the person apparently further acquires this status so that such a person remains in the status of a witness and can not use the procedural rights of the suspect; 3) lack of clear legal regulation of the rights of a lawyer who provides legal assistance to a witness. The pre-trial investigation authorities, knowing full well that only these officials of the enterprise can be the subject of the crime, are not in a hurry to officially inform the latter about the suspicion, so that the terms of the investigation do not begin to expire. Thus, the pre-trial investigation authorities may prosecute for several years (until the expiry of the statute of limitations), and the person will be deprived of the proper right to protection from such prosecution. Tactical methods during the interrogation of witnesses have been identified, which indicate that the interrogation of a witness has signs of interrogation of the suspect: numerous unfounded summonses of a witness; notification of criminal liability for refusing to testify or for false testimony in the form of threats or pressure on the interrogated, repeated reminders of criminal liability with a detailed explanation of sanctions; repeated interrogations without the purpose of clarifying the circumstances that have already been established, instead of repeating questions about circumstances that are not known to the interrogated; asking leading questions.

Key words: *investigator, prosecutor, appeal, pre-trial investigation, procedural actions.*

Актуальність теми. Важливість своєчасної та кваліфікованої правової допомоги свідку у кримінальному провадженні складно переоцінити, адже, як відомо, статус свідка у подальшому може змінитись на статус підозрюваного. Тобто діяльність адвоката має бути спрямована на забезпечення дотримання та реалізацію прав свідка про які останній може бути невідомим або обізнаним частково. Це стосується як безпосередньо прав свідка, так і можливості зміни його процесуального статусу.

Виклад основного матеріалу. Зважаючи на те, що найбільш поширеними є випадки виклику свідків для проведення допиту, особливе значення має отримання правової допомоги під час підготовки до цієї слідчої (розшукової) дії. Аналіз законодавства і правозастосовної практики показав, що змістом діяльності адвоката, який надає правову допомогу свідку є:

1) з'ясування чи було розпочато досудове розслідування у порядку ст. 214 КПК України, адже лише за таких умов можливо проводити допит;

2) з'ясування соціально-правового та процесуального статусу особи з метою визначити чи може вона бути викликана і допитана як свідок. Тобто, потрібно встановити чи не належить особа до наступних категорій осіб: захисників, представників потерпілого, цивільного позивача, цивільного відповідача, юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, законних представників потерпілого та цивільного позивача у кримінальному провадженні; адвокатів; нотаріусів; медичних працівників; священнослужителів; журналістів; професійних суддів, народних засідателів; осіб, які брали участь в укладенні та виконанні угоди про примирення в кримінальному провадженні; осіб, до яких застосовані заходи безпеки; осіб, які мають відомості про дійсні дані про осіб, до яких застосовані заходи безпеки.

У випадку, якщо особа належить до цих категорій роз'яснення стосуються обмеження предмета допиту щодо відомостей, які стали їй відомі внаслідок виконання професійних або процесуальних обов'язків.

Якщо особа має дипломатичну недоторканість, то вона не може бути допитана як свідок без її згоди, а для допиту працівників дипломатичних представництв потрібна згода представника дипломатичної установи;

3) якщо свідком є неповнолітній або малолітній, роз'яснюються вимоги до проведення допиту таких осіб: присутність законного представника, педагога або психолога, а за необхідності – лікаря; обмеження тривалості допиту; роз'яснення про обов'язку про давання правдивих показань без попередження про кримінальну відповідальність (ст. 226 КПК України);

4) роз'яснення свідку змісту повістки про виклик. Відповідно до ст. 137 КПК України, у ній повинно бути зазначено: прізвище та посада слідчого, прокурора, слідчого судді, судді, який здійснює виклик; найменування та адреса суду або іншої установи, до якої здійснюється виклик, номер телефону чи інших засобів зв'язку; ім'я (найменування) особи, яка викликається, її адреса; найменування (номер) кримінального провадження, в рамках якого здійснюється виклик; процесуальний статус, в якому перебуває викликана особа; час, день, місяць, рік і місце прибуття викликаної особи; процесуальна дія (дії), для участі в якій викликається особа; наслідки неприбуття особи за викликом із зазначенням тексту відповідних положень закону, в тому числі можливість застосування приводу, та здійснення спеціального досудового розслідування чи спеціального судового провадження; поважні причини, через які особа може не з'явитися на виклик, та нагадування про обов'язок заздалегідь повідомити про неможливість з'явлення; підпис слідчого, прокурора, слідчого судді, судді, який здійснив виклик.

У випадку недотримання зазначених вимог, особа не вважається такою, що отримала повістку і її про це повідомлено, відтак обов'язок прибути за викликом у неї не виникає.

У цьому контексті потрібно також підтримати позицію науковців, які вважають доцільним передбачити порядок повідомлення свідка про його право користуватись правовою допомогою адвоката.

Так, вивчення спеціальної літератури засвідчило, що протягом тривалого періоду науковцями та практиками слушно наголошувалось на необхідності законодавчого врегулювання низки питань, пов'язаних із діяльністю адвоката щодо надання правової допомоги свідку. Н. Титова запропонувала доповнити КПК 1960 року нормою, яка б регламентувала роз'яснення свідку в повістці права на правову допомогу [1, с. 361], О. Панчук підтримав цю думку і вже в КПК України запропонував внести відповідні доповнення, а саме зазначив, що зміст повістки про виклик визначений у ст. 137 діючого КПК. У повістці повинно бути зазначено: 1) прізвище та посада слідчого, прокурора, слідчого судді, судді, який здійснює виклик; 2) найменування та адреса суду або іншої установи, до якої здійснюється виклик, номер телефону чи інших засобів зв'язку; 3) ім'я (найменування) особи, яка викликається, та її адреса; 4) найменування (номер) кримінального провадження, в рамках якого здійснюється виклик; 5) процесуальний статус, в якому перебуває викликана особа; 6) час, день, місяць, рік і місце прибуття викликаної особи; 7) процесуальна дія (дії), для участі в якій викликається особа; 8) наслідки неприбуття особи за викликом із зазначенням тексту відповідних положень, в тому числі і можливість застосування приводу; 9) передбачені цим Кодексом поважні причини, через які особа може не з'явитися на виклик, та нагадування про обов'язок заздалегідь повідомити про можливість з'явлення; 10) підпис слідчого, прокурора, слідчого судді, суду, який здійснив виклик. Вважаємо доцільним доповнити ст. 137 КПК пунктом 11, у якому слід вказати, що у повістці про виклик свідка повинно бути роз'яснено його право з'явитись на допит або для участі у проведенні інших процесуальних дій з обраним за

власним бажанням адвокатом. Якщо виклик здійснюється по телефону або телеграмою, що передбачено ст.135 цього Кодексу, слідчий, прокурор, слідчий суддя, суд також повинен роз'яснити свідку зазначене право [2].

Що стосується вирішення питання про роз'яснення свідку права отримати правову допомогу адвоката у випадку, якщо виклик свідка не здійснювався, то науковцями також запропоновано законодавчий спосіб його врегулювання, а саме, слідчий перед проведенням допиту повинен роз'яснити свідку, що він має право на отримання правової допомоги від адвоката під час допиту чи проведення інших слідчих дій за його участю. Про роз'яснення такого права слідчий має скласти протокол. Коли свідок відмовляється від адвоката, слідчий проводить допит. Якщо свідок бажає запросити адвоката для участі у допиті, його проведення слід відкласти на визначений між слідчим та свідком час, але не більше ніж на один день. Такий строк необхідний для того, щоб у свідка був час для звернення до адвоката, укладення з ним угоди про надання правової допомоги та явки для участі у проведенні цієї слідчої дії [3, с. 124].

5) роз'яснення свідку наслідків неприбуття та ухилення від явки до слідчого (ст. 139 КК України – накладення грошового стягнення: від 344 до 68 грн. – у випадку неприбуття на виклик слідчого, прокурора; від 689 до 2 756 грн. – у випадку неприбуття на виклик слідчого судді, суду);

6) роз'яснення свідку які причини визнаються поважними у разі неприбуття за викликом: затримання, тримання під вартою або відбування покарання; обмеження свободи пересування внаслідок дії закону або судового рішення; обставини непереборної сили (епідемії, військові події, стихійні лиха або інші подібні обставини); відсутність особи у місці проживання протягом тривалого часу внаслідок відрядження, подорожі тощо; тяжка хвороба або перебування в закладі охорони здоров'я у зв'язку з лікуванням або вагітністю за умови неможливості тимчасово залишити цей заклад; смерть близьких родичів, членів сім'ї чи інших близьких осіб або серйозна загроза їхньому життю; несвоєчасне одержання повістки про виклик; інші обставини, які об'єктивно унеможливають з'явлення особи на виклик (ст. 138 КПК України);

7) роз'яснення свідку випадків, у яких щодо нього може бути застосовано привід;

8) роз'яснення свідку про кримінальну відповідальність (ст. 384, 385 КК України) за завідомо неправдиві показання слідчому, прокурору, слідчому судді чи суду або за відмову від давання показань слідчому, прокурору, слідчому судді чи суду, крім випадків, передбачених КПК України;

9) повідомлення свідку, що він може відмовитись давати показання щодо себе, членів своєї сім'ї, близьких родичів. А також роз'яснення хто саме, відповідно до положень закону визнається близькими родичами та членами сім'ї: чоловік, дружина, батько, мати, вітчим, мачуха, син, дочка, пасинок, падчерка, рідний брат, рідна сестра, дід, баба, прадід, прабаба, внук, внучка, правнук, правнучка, усиновлювач чи усиновлений, опікун чи піклувальник, особа, яка перебуває під опікою або піклуванням, а також особи, які спільно проживають, пов'язані спільним побутом і мають взаємні права та обов'язки, у тому числі особи, які спільно проживають, але не перебувають у шлюбі (п.1. ч.1 ст. 3 КПК України).

Питанню надання правової допомоги свідку приділяється значна увага у правових позиціях національних судів та ЄСПЛ.

У Рішенні КСУ від 30 вересня 2009 року № 23–рп/2009 [4] роз'яснено зміст права на правову допомогу. Суть клопотання суб'єкта права на конституційне звернення полягає у необхідності офіційного тлумачення положень ст. 59 Конституції України «кожен має право на правову допомогу» та «для надання правової допомоги при вирішенні справ у судах та інших державних органах в Україні діє адвокатура».

Щодо можливості надання свідкам правової допомоги адвокатом КСУ зазначив, що реалізація кожним права на правову допомогу не може залежати від статусу особи та характеру її правовідносин з іншими суб'єктами права. Закріпивши право будь-якої фізичної особи на правову допомогу, конституційний припис «кожен є вільним у виборі захисника своїх прав» (частина перша статті 59 Конституції України) за своїм змістом є загальним і стосується не лише підозрюваного, обвинуваченого чи підсудного, а й інших фізичних осіб, яким гарантується право вільного вибору захисника з метою захисту своїх прав та законних інтересів, що виникають з цивільних, трудових, сімейних, адміністративних та інших правовідносин.

Право на правову допомогу – це гарантована державою можливість кожної особи отримати таку допомогу в обсязі та формах, визначених нею, незалежно від характеру правовідносин особи з іншими суб'єктами права.

За змістом статті 64 Конституції України конституційне право кожного на правову допомогу у жодному випадку не може бути обмежено. Відповідно до Основного Закону України

положення «кожен має право на правову допомогу» (частина перша статті 59) є нормою прямої дії (частина третя статті 8), і навіть за умови, якщо це право не передбачене відповідними законами України чи іншими правовими актами, особа не може бути обмежена у його реалізації. Це стосується, зокрема, і права свідка на отримання правової допомоги під час допиту у кримінальному процесі та права особи у разі надання нею пояснень у державних органах.

Потрібно зазначити, що після цього рішення КСУ та низки законотворчих ініціатив, до КПК 1960 року було внесено доповнення, що стосувались регламентації участі адвоката щодо надання правової допомоги свідку.

Так, у одній з редакцій КПК 1960 року (після змін від 1 липня 2010 року) було передбачено у ч. 5 ст. 167, що у разі, якщо свідок з'явився на допит із захисником, захисник має право бути присутнім при допиті; надавати у присутності слідчого консультації свідку, якщо фактичні обставини у справі можуть бути використані для кримінального переслідування особисто самого свідка або членів його сім'ї чи близьких родичів; ставити з дозволу слідчого запитання, що підлягають занесенню до протоколу допиту свідка, для уточнення і доповнення його відповідей; заперечувати проти незаконних дій слідчого щодо порядку проведення ним допиту з посиланням на норму закону, яка порушується, що підлягає занесенню до протоколу допиту; оскаржувати дії слідчого в порядку, встановленому цим Кодексом, у разі якщо з характеру і змісту питань випливає, що свідок має допитуватися як підозрюваний.

Такий підхід законодавця логічний, адже, як вже було зазначено, саме свідок, який може бути набути статусу підозрюваного найбільше зацікавлений в отриманні своєчасної та кваліфікованої правової допомоги. Якщо особа була, наприклад, очевидцем події і ні вона, ні інші особи у не притягненні до відповідальності яких вона зацікавлена, не мають стосунку до цієї події, то існує ймовірність, що ця особа, перебуваючи у статусі свідка взагалі не виявлятиме ініціативи щодо отримання правової допомоги адвоката.

Питання надання правової допомоги адвокатом свідку, який надалі набув статусу підозрюваного та наслідки порушення прав на правову допомогу розглядалися і мають відображення у правових позиціях ЄСПЛ («Яременко проти України», «Луценко проти України», «Шабельник проти України»). У цих та інших рішеннях визначено, що використання показань осіб, які перебували у якості свідка та використання таких показань у для доведення винуватості в учиненні злочину є порушенням пункту 1 статті 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод.

Як убачається з положень ч. 1 ст. 65 КПК України, за час дії КПК України це питання не втратило актуальності, а, навпаки, набуло більшої значущості, оскільки у порівнянні з положеннями КПК 1960 року, у чинному законодавстві було втрачено важливі здобутки правової регламентації питань надання правової допомоги свідку.

Вивчення правозастосовної практики дозволило виявити певні тактичні прийоми під час проведення допитів свідків, які вказують на те, що допит свідка має ознаки допиту підозрюваного. А саме: 1) численні безпідставні виклики свідка; 2) повідомлення про кримінальну відповідальність за відмову від давання показань або за неправдиві показання, що здійснюється у вигляді погрози або тиску на допитуваного, неодноразові нагадування про кримінальну відповідальність із детальним роз'ясненням санкцій; 3) повторні допити без мети уточнення обставин, які вже встановлені, натомість повторення запитань про обставини, про які не відомо допитуваному; 4) постановка запитань навідного характеру.

Отже, із наведеного убачається, що свідку, який не має досвіду участі у кримінальному провадженні, а також необізнаний про свої процесуальні права та можливості їх реалізації, самостійно вкрай важливо зрозуміти, що використання таких тактичних прийомів може призвести до погіршення його процесуального становища.

На нашу думку, для вирішення цієї проблеми потрібно удосконалити положення КПК України із урахуванням позитивного досвіду регулювання цього питання у КПК 1960 року. Так, зокрема доцільно: передбачити право свідка відмовитись від адвоката, запрошувати адвоката іншими особами на його прохання; відтворити положення КПК 1960 року у КПК України із певними змінами, а саме: захисник має право бути присутнім при допиті; надавати у присутності слідчого консультації свідку, зупиняти свідка, якщо він під час надання відповіді на запитання або з власної ініціативи дає свідчення проти себе, членів сім'ї, близьких родичів, ставити з дозволу слідчого запитання, що підлягають занесенню до протоколу допиту свідка, для уточнення і доповнення його відповідей; заперечувати проти незаконних дій слідчого щодо порядку проведення ним допиту з посиланням на норму закону, яка порушується, що підлягає занесенню до протоколу допиту свідка; оскаржувати дії слідчого в порядку, встановленому цим Кодексом.

Нами встановлено наступні проблеми надання правової допомоги свідку: 1) неможливо-сті оскаржити рішення, дії, бездіяльність слідчого, прокурора, які стосуються інтересів свідка; 2) наявності практики умисного затягування із повідомленням про підозру у випадках, коли особа очевидно надалі набуде цього статусу з тим, щоб така особа залишалась у статусі свідка і не могла скористатись процесуальними правами підозрюваного; 3) відсутність чіткої правової регламентації прав адвоката, який надає правову допомогу свідку.

Потрібно також зауважити про проблемне питання щодо відсутності законодавчих механізмів реалізації прав свідка і адвоката. Крім того, правова допомога у визначенні у рішенні КСУ (правова допомога є багатоаспектною, різною за змістом, обсягом та формами і може включати консультації, роз'яснення, складення позовів і звернень, довідок, заяв, скарг, здійснення представництва, зокрема в судах та інших державних органах, захист від обвинувачення тощо) не може бути реалізована адвокатом, оскільки КПК України не передбачено право свідка або його адвоката подавати скарги або клопотання на дії, бездіяльність слідчого, прокурора під час досудового розслідування.

Так, у ст. 303 КПК України передбачено вичерпний перелік рішень, дій чи бездіяльності слідчого або прокурора, які можуть бути оскаржені під час досудового розслідування, а також суб'єктів, які мають право їх оскаржувати. Серед останніх свідок або адвокат, який надає правову допомогу не зазначені. Тобто, свідок позбавлений можливості бути обізнаним про процесуальні рішення слідчого, прокурора та не може брати активну участь у кримінальному провадженні з метою забезпечення та захисту своїх прав і законних інтересів. Адвокат, який надає правову допомогу свідку так само обмежений у таких можливостях, оскільки КПК України не містить норми, що визначає права адвоката, який надає правову допомогу свідку і так само відсутнє положення про те, що адвокат, який надає правову допомогу свідку користується процесуальними правами останнього, крім випадків, коли реалізація цих прав можлива винятково свідком (за аналогією законодавчого врегулювання прав, що стосуються участі захисника підозрюваного, обвинуваченого, потерпілого, цивільного позивача, цивільного відповідача). Це негативно впливає на визначення змісту такої допомоги, оскільки відсутня можливість бути обізнаним про тактику досудового розслідування, зібрані докази, вибір, послідовність процесуальних дій, тактику і мету їх проведення, вживати заходів для забезпечення і недопущення процесуальних порушень.

Зі згаданих даних адвокат може зробити припущення про наміри органів досудового розслідування щодо особи, яка наразі перебуває у статусі свідка. А якщо зважати на те, що повідомлення про підозру може бути здійснення в кінці досудового розслідування, то фактично особа у статусі свідка до повідомлення про підозру (з цього моменту можлива участь захисника) позбавлена реальних процесуальних можливостей для захисту своїх інтересів.

Ця важлива проблема коментується у звіті «35 неформальних практик у кримінальному судочинстві», де проаналізовані неформальні практики, які склалися під час застосування КПК України, і який складено на підставі інформації, отриманої внаслідок проведених інтерв'ю з учасниками кримінальних проваджень (адвокатами, прокурорами, суддями), соціологічних і експертних опитувань, вивчення судової практики, публікацій у ЗМІ й аналізу фахових публікацій. Так, серед іншого, зазначено, що до таких практик належить зволікання з моментом повідомлення особі про підозру. Автори звіту зазначають, що оскільки до того, як особі повідомлено про підозру, порушень строку розслідування бути не може, велика кількість кримінальних проваджень залишається без руху, а органи досудового розслідування зловживають цим і не поспішають повідомляти про підозру. Це призводить до недотримання розумних строків кримінального провадження та порушення принципу змагальності сторін.

Здебільшого така тенденція спостерігається при розслідуванні економічних (податкових) злочинів. Органи досудового розслідування відкривають кримінальне провадження та починають проведення різних слідчих дій: викликають по кілька разів керівника, бухгалтера підприємства для допитів, здійснюють виїмки всіх без винятку фінансових документів, проводять обшуки, інші слідчі дії. При цьому документи вилучають в юридичної особи, а ймовірними підозрюваними можуть бути лише керівник підприємства і головний бухгалтер.

Однак ці особи до останнього дня перебувають у статусі свідка і попереджаються про відповідальність за відмову від надання свідчень, за надання неправдивої інформації тощо. Органи досудового розслідування, достовірно знаючи, що тільки ці посадові особи підприємства можуть бути суб'єктом злочину, офіційно не поспішають повідомляти останніх про підозру, щоб не почали спливати строки розслідування. Таким чином, органи досудового розслідування можуть протягом кількох років (аж до завершення строків давності притягнення до відповідальності)

здійснювати кримінальне переслідування, а сама особа буде позбавлена належного права на захист від такого переслідування. При цьому, якщо особі повідомлено про підозру, органи досудового розслідування майже протягом кількох днів складають обвинувальний акт і надсилають матеріали кримінального провадження до суду. У такому випадку особа не може здійснити належний захист своїх прав, оскільки сторона захисту не встигає зібрати та надати суду свої докази [5, с. 36–37].

У наведеному прикладі докладно представлено і проілюстровано поширену практику, що обмежує право свідка на правову допомогу та її наслідки.

Вирішення цієї і інших проблем можливе шляхом законодавчої регламентації прав адвоката, який надає правову допомогу свідку та удосконалення положень ст. 303 КПК України.

Отже, за результатами вивчення законодавства та правозастосовної практики ми дійшли до наступних висновків.

Існує зв'язок порушення засади змагальності в стадії досудового розслідування із недоліками правової регламентації прав свідка і адвоката, що надає правову допомогу свідку. Потрібна регламентація діяльності адвоката, який надає правову допомогу свідку (ч.1 ст. 66 КПК України) зокрема: визначення порядку залучення адвоката для надання правової допомоги свідку; розширення прав адвоката (бути присутнім під час давання показань та проведення інших процесуальних дій; надавати консультації; ставити запитання; заперечувати проти незаконних дій слідчого, прокурора; користуватись іншими процесуальними правами, передбаченими КПК України, законами України).

Перелік рішень, дій чи бездіяльності слідчого або прокурора, які можуть бути оскаржені під час досудового розслідування (ст. 303 КПК України) є звуженням прав свідка. У ст. 303 КПК України потрібно передбачити можливість оскарження рішень, дій бездіяльності слідчого, прокурора адвокатом або іншими суб'єктами прав, свобод і законних інтересів яких стосуються такі рішення, дії або бездіяльність.

Доцільно розширити перелік рішень, дій чи бездіяльності слідчого, прокурора, які можуть бути оскаржені під час досудового розслідування та конкретизувати зміст таких положень (безпідставне внесення відомостей до ЄРДР; внесення відомостей до ЄРДР, що не відповідають дійсності; можливість оскарження рішення слідчого, прокурора про відмову в задоволенні клопотання про проведення інших процесуальних дій; оскарження дій, пов'язаних із перешкоджанням доступу до матеріалів досудового розслідування у передбачених законом випадках).

Список використаних джерел:

1. Титова Н. В. Право свідка на правову допомогу. *Актуальні проблеми кримінального процесу, криміналістики, судової експертизи та оперативно-розшукової діяльності* : матеріали 3-ї Міжнародної науково-практичної конференції «Актуальні проблеми кримінального права, процесу та криміналістики», присвяченої 10-річчю Міжнародного гуманітарного університету (м. Одеса, 28 жовтня 2011 року). Одеса : Фінікс, 2011. С. 360–361.
2. Панчук О. Окремі питання надання адвокатом правової допомоги свідку. URL: <http://www.legeasiviata.in.ua/archive/2013/3/07.pdf>
3. Щерба В.М. Надання правової допомоги свідку у кримінальному процесі. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2011. № 3. С. 119–130.
4. Рішення Конституційного суду України у справі за конституційним зверненням громадянина Голованя Ігоря Володимировича щодо офіційного тлумачення положень статті 59 Конституції України (справа про правову допомогу) від 30 вересня 2009 року № 23-рп/2009. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v023p710-09/conv>
5. Банчук О. А., Дмитрієва І. О., Лобойко Л. М., Саїдова З. М. 35 неформальних практик у кримінальному судочинстві України К. : «Арт-Дизайн», 2014. 48 с.